

Je lah je kripoet

Paljas, Petruk

en de nar

Semar

'Je lah je kripoet – Paljas, Petruk en de nar Semar': een wayang- en gamelan-erfgoedproject voor visueel beperkten en anderen. Een educatieve tentoonstelling en activiteit voor jong en oud. Tekst, concept en realisatie: Otto van der Mieden. Poppenspe(e)lmuseum, Vorchten (2020).

Je lah je kripoet – Paljas, Petruk en de nar Semar

Een tastbare, museale, muzikale, educatieve, tweetalige en theatrale 'kijkervaring'.

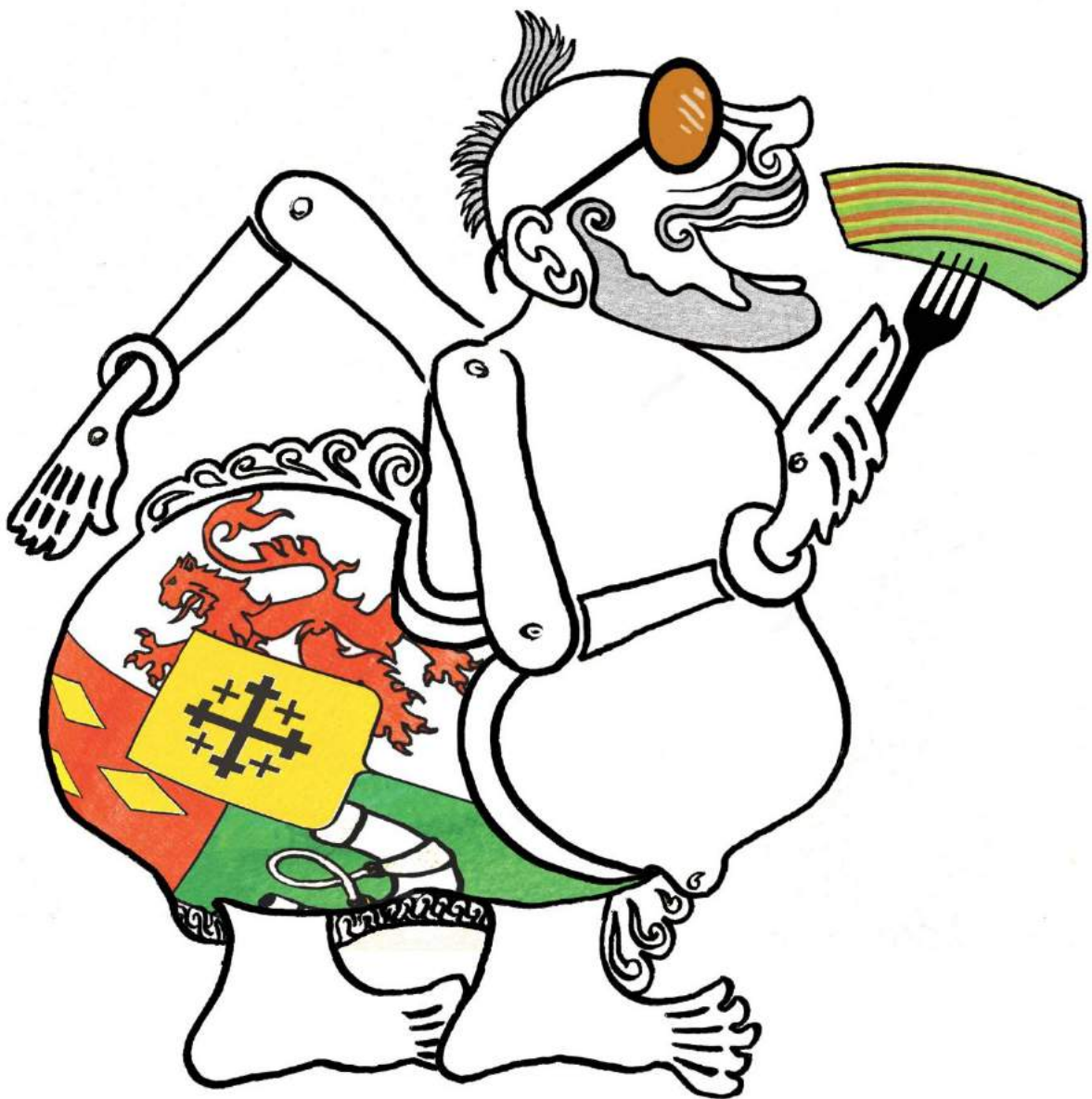
Een wayang- en gamelan-erfgoedproductie voor jong en oud. Een reizende expositie voor visueel beperkten (blinden en slechtzienden) en anderen. Belangrijk

onderdeel is het tonen, bespelen en beluisteren van het eeuwenoude

Javaanse gamelan-instrumentarium 'Kjai Paridjata'

('Heer levensboom').

V

Je lah je kripoet – Paljas, Petruk en de nar Semar

Een tastbare, museale, muzikale, educatieve, tweetalige en theatrale 'kijkervaring'.

Een wayang- en gamelan-erfgoedproductie voor jong en oud. Een tentoonstelling voor visueel beperkten (blinden en slechtzienden) en anderen. Belangrijk onderdeel is het tonen, bespelen en beluisteren van het eeuwenoude Javaanse gamelaninstrumentarium 'Kjai Paridjata' ('Heer levensboom').

Indonesische wayang en gamelan voor visueel beperkten

'Je lah je kripoet – Paljas, Petruk en de nar Semar' is een Nederlands- en Engels-talige, voelbare wayang- en gamelanproductie. Een expositie en presentatie voor visueel beperkten (blinden en slechtzienden) en anderen. Uitgangspunten: op prikkelende, associatieve, beeldende, speelse en tactiele wijze in aanraking komen met het Indonesische wayangspel en de daarbij behorende muziek.

Getoond worden enkele platte schimfiguren (wayang kulit), driedimensionale poppen (wayang golek en wayang klitik), maskers (wayang topeng) en traditionele attributen. De artefacten zijn gemaakt van hout, leer, hoorn, bamboe, stro, papier, metaal en diverse stof- en andere materiaalstructuren. Gamelanmuziek is een belangrijk onderdeel van de presentatie. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van het Javaanse gamelan-instrumentarium 'Kjai Paridjata' ('Heer levensboom'), dat het Poppenspe(e)lmuseum heeft overgenomen van het (opgeheven) museum Nusantara in Delft.

Ingesproken teksten maken deel uit van de tentoonstelling: er is audiomateriaal, film en muziek (gamelan, Indische traditionals en krontjong-songs). Verder is er educatieve documentatie in combischrift (synchroon lopend braille en zwartschrift/drukletter), aangevuld met voelbare afbeeldingen (reliëfprints), een speelscherm (kelir), het tactiele wayang- en poppentheaterboek 'De cium – kus – van Katrijn', een voelbare poppentheatertrui en een tactiel poppenspelerspak (kostuum van de dalang: beskap).

Doel: het ontdekken van de relatie tussen het uiterlijk van de aansprekende wayangfiguren en de daarbij behorende objecten/attributen, de gamelan en stemmen. De bezoekers worden geconfronteerd met een uitdagende variëteit aan spelvormen, poppen, instrumenten, voorwerpen, afbeeldingen, stemmen en teksten. Ze komen in aanraking met poëzie, Nederlands-Indische uitdrukkingen, muziek en liedjes.

Luisteren, lezen en voelen

Beschikbaar zijn publicaties met tactiele afbeeldingen op zwelpapier en als reliëfprint/blinddruk met braille. Deze bevatten geabstraheerde illustraties van onder andere kulitfiguren, aangevuld met korte tweetalige tekstjes. De filmpjes met spelmomenten en gamelan- en indo-muziek zijn ook via de website van het Poppenspe(e)lmuseum te zien en te horen. Verder zijn er een speelobject met mini-wayangfiguren, een wayang- en gamelan-abc met de verklaring van meer dan tachtig namen en woorden, vier vragen spellen in multiple-choicevorm, een audio pen met muziek en tekst, en drie voelbare puzzels met audio-ondersteuning.

Nog niet eerder is op deze wijze de aansprekende wayang- en gamelantraditie in een erfgoedpresentatie tot leven gekomen: een weg naar reflectie, verbeelding, schoonheid en een vleugje oosterse cultuur.

*Betekenis 'Je lah je kripoet': je lacht je allemaal pretrimpeltjes. Indo-Maleise/Indisch-Nederlandse uitdrukking, straattaal.

Wayang- en gamelan-abc

Namen en woorden

Adoeh
Arjuna

Bagong
Banjeren
Batik
Belanda
Beskap
Blanda
Blangkon
Blenchong
Bonang
Braille
Branie

Calung
Cempala
Cium
Combischrift

Dalang
Dandang
Debog

Eskies

Foelie

Gambang
Gamelan
Garuda
Golek
Gong Ageng
Gunungan

Jan Klaassen
Je lah je kripoet
Joged Sarapada

Kakkies
Kampong
Kancil
Kassian
Katjoeng
Katrijn
Kebaja
Kelir
Kendang
Ketimoen

Afbeelding: Petruk, wayang-kulitfiguur.
Maker: Ledjar Subroto – Yogyakarta.
Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Kruidnagel
Kjai Paridjata
Klitik
Koffie toebroek
Kopi luwak/Kopi tubruk
Kroepoek oedang
Krokodil
Krontjong songs
Kulit
Kwee lapis

Lakon
Lavendel
Logo

Mahabharata
Mas

Nala Gareng
Nasi koening
Nona

Pak
Pakkie-an
Paljas
Petjok
Petruk
Pisang soesoe
Poppenspe(e)lmuseum
Punakawan

Ramayana

Sapu lidi
Saron
Sarong
Selamatan
Semar
Senang
Shiva
Soesa
Spekkoek
Steranijs
Sudah
Suling

Topeng
Trassi

Wayang

Wayang- en gamelan-abc

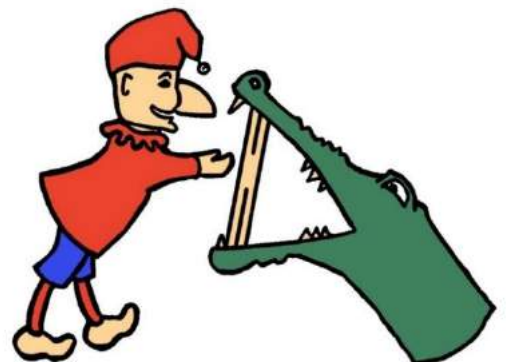
Jan Klaassen, Katrijn en de smaak van spekkoek en koffie toebroek

Wayangfiguren, attributen en kleding

- Wayang: letterlijk 'schaduw', ook geschreven als 'wajang'. Theatervorm uit Indonesië, die figuren- en schimmenspel omvat, maar ook dans en maskerspel, toneel en voordrachtskunst. De poppen in het wayangspel worden gemaakt van buffelleer, hout, papier, stro, metaal, stof en hoorn.
- Dalang: schimmen- en poppenspeler en tevens leider van het gamelan-orkest. Beweegt wayang-kultfiguren tegen een strakgespannen, langwerpig speelscherm (kelir), dat gewoonlijk wit met een rode rand is. Tussen de dalang en het scherm brandt een lamp (blenchong). Onder het scherm langs ligt de zachte stam van een pisang-/bananenplant (debog). Daarin worden aan weerszijden de figuren geprikt die niet in actie zijn; de goede partij rechts (gezien vanuit de dalang), de kwade links.
- Beskap: het bijzondere pak van de dalang. Dit bevat geometrische ruitpatronen in typisch Midden-Javaanse kleuren (blauw-zwart en bruin als sogatouw). Uitvoering in diverse stofstructuren met voelbare details die weer verwijzen naar Indonesisch weefwerk in goud- en zilverdraad (songket). Het dessin is ook geïnspireerd op de traditionele dracht van een oud-Europese nar. Het bevat vleugelvormen die verwijzen naar Garuda, het heilige rijdier van de hindoegod Vishnu: dat motief heet mirong- en larmotief. Daarnaast is het sawatpatroon te zien, dat op een pijlschicht lijkt, en diverse bloemmotieven.
- Sarong: traditionele Indonesische wikkelrok voor zowel mannen als vrouwen. Het is een van de heupen afhangende, soms dichtgenaaide, geploide en geweven of gebatikte doek.
- Kain: gebatikte heupdoek.
- Kebaja: jasje van de dalang, de Javaanse poppen- en schimmenspeler.
- Blangkon: Javaans hoofddeksel.
- Lakon: verhalen. Worden door de dalang – de wayangspeler – deels sprekend, deels zingend gebracht. Bij de dialogen geeft hij ieder personage een eigen stem. De opgevoerde verhalen zijn gebaseerd op de oorspronkelijk uit India afkomstige hindoe-heldendichten Mahabharata en Ramayana. Het publiek kan meestal aan beide kanten van het scherm (kelir) zitten. Aan de kant van de dalang ziet men de poppen zelf, dus met hun beschrijving. Aan de andere zijde van het doek ziet men het schaduwbeeld; de kleur komt er bijna niet door. Een wayangopvoering begint meestal kort na zonsopgang en eindigt bij zonsopgang.
- Gunungan: plat, bladvormig lederen pauzeteken in een wayangvoorstelling. Heeft vaak de vorm van een groot boomblad. Wordt tijdens het spel gebruikt om een onderbreking of een scènwisseling aan te duiden. De gunungan kan een boom of bos voorstellen, maar ook een berg, een grot, een paleispoort, een wolk, de wind en water. De achterzijde geeft dikwijls vuur aan.

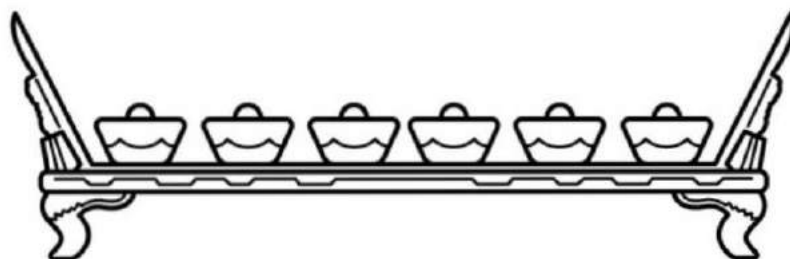
- Blenchong: (koperen) wayanglamp. Soms in de vorm van de mythische vogel Garuda, die half mens en half arend is.
- Wayang kulit (spreek uit: 'koelit'): schimmenspelvertoning met stokpoppen. De kulitfiguren zijn meestal gemaakt van karbouwenleer. De platte poppen zijn aan beide zijden beschilderd en dikwijls versierd met een rijk patroon van gaatjes, waar het licht doorheen kan schijnen. De pop is over de hele lengte tussen een gespleten stok geklemd. Onder de pop loopt de stok uit in een handvat. De pop heeft geledingen in schouders en ellebogen. Aan de handen zit een dunne – vaak hoornen – stok om de armbewegingen te leiden.
- Kelir: wit en doorschijnend, rechthoekig en langwerpig, wayangscherm met een rode rand. Wordt gebruikt ten behoeve van wayangkultivoorstellingen.
- Wayang golek: wordt gespeeld met driedimensionale houten stokpoppen. 'Golek' betekent 'rondom'. De figuren gaan gekleed in een sarong of kain. Hoe hoger het aanzien van de persoon, des te fijner de kleding. Ook de hoofdtooi en de armversieringen spelen een belangrijke rol. De kop, het haar en de hoofdtooi van de poppen zijn als één geheel uit hout gesneden en fraai beschilderd. De kop kan naar links en rechts gedraaid worden; hij zit op een stok die dwars door de holle romp loopt en onderaan eindigt in een houten handvat. De hand van de speler wordt bedekt door de sarong van de pop. De figuur heeft geen benen. De armen kunnen scharnieren in de schouders en de ellebogen. Aan de handen zijn stokjes bevestigd om de beweging te sturen.
- Wayang klitik: stokpoppenspel met platte en beschilderde houten figuren. De poppen hebben leren armen met geledingen in de schouders en de ellebogen. Aan de handen zijn dunne stokjes bevestigd, waarmee ze gemanipuleerd kunnen worden. Aan de onderkant van de figuur zit een houten handvat.
- Wayang topeng: maskerspel. 'Topeng' betekent 'masker'. Opvoering van een verhaal (lakon) door gemaskerde spelers die dansen en zingen, acteren en teksten voordragen. De spelers houden (soms) het masker op zijn plaats door een stukje leer – dat aan de binnenzijde op mondhoogte is aangebracht – tussen de tanden te klemmen.
- Punakawan: hofnarren. Komische personages in de wayangverhalen, zoals Nala Gareng, Petruk en de wijze dwaas en goddelijke clown Semar.
- Semar: Javaanse nar. Heeft een potsierlijk uiterlijk: een bokstersneus, een flinke vooruitstekende dikke en blote buik, een kuifje op zijn hoofd en een enorme bilpartij. Heel vroeger was hij een knappe god. Op een kwade dag veranderde zijn uiterlijk van mooi naar lelijk, en werd hij naar de mensenwereld verbannen. Daar moest hij voortaan de goden en hun afstammelingen dienen: als raadgever van de goede vorsten, prinses en helden. Hij geeft niet alleen adviezen, maar maakt ook grappige opmerkingen.
- Nala Gareng (spreek uit: 'nòlò gareng'): eigenwijze broer van Petruk. Hij is klein en heeft een uitgezakte buik en een knolneus. Op zijn hoofd een krulstaartje dat naar voren wijst. Hij houdt iedereen voor de gek, en doet dat niet al te netjes. Soms vermomt hij zich als ridder of koning.

- Petruk: een van de zonen van Semar. Zijn hoofd staat op een lange, naar voren gebogen nek. Hij is een smalle bonenstaak met een buikje en heeft een flinke vooruitstekende knobbelneus.
- Bagong: groot-oogige clown. Zoon van Semar. Hij heeft een platte neus, een hangende kin en een rode mond met een flinke onderlip.
- Arjuna (spreek uit: 'ardjoenò'): koningszoon en krijger. Een van de vijf Pandawa's, hoofdfiguren – prinsen – uit het hindoeheldendicht de Mahabharata. Arjuna heeft een verfijnd karakter, is vrolijk, zelfbewust, lieveling van de vrouwen en probeert zijn fouten direct te herstellen. Zijn hoofd is veelal gebogen. Zijn haar staat in een grote krul omhoog. Arjuna heeft een donker gezicht, een rechte neus, amandelvormige ogen en gaat sober gekleed.
- Shiva/Siwa: oppergod/oerwezen, eerste voorouder van de mens. Wordt vereenzelvigd met Batara Guru, de schepper van de aarde.
- Kancil (spreek uit: 'kantjil') is een naam die in heel Indonesië voorkomt om een dwerghert aan te duiden. De wayang-kancil-spelvorm is ontstaan in de eerste helft van de twintigste eeuw. De verhaalvorm is gebaseerd op de fabels waarin de pientere Kancil de hoofdrol speelt. Of het nu om olifanten, slangen, krokodillen of tijgers gaat, het hertje is ze allemaal te slim af. Ook de mens heeft heel wat met het doortastende dier te stellen. Het levensverhaal van de kleine Kancil is een goed voorbeeld van iemand die een moeilijke jeugd heeft gehad, maar later goed terecht komt, en zelfs een held wordt.
- Jan Klaassen: grappige hoofdfiguur in de oud-Hollandse poppenkast met handpoppen. Hij is in de zeventiende eeuw ontstaan. Op zijn hoofd zit een puntmuts. Hij heeft meestal een dikke buik en een bult op zijn rug. Jan vertoont verwantschap met de Engelse Mr Punch, de Franse Polichinelle en de Duitse Kasperl. Jan Klaassen is voor niets en niemand bang, behalve voor zijn vrouw Katrijn. Dreigend bestoken zij elkaar met mattenklopper en knuppel.
- Katrijn: wederhelft van Jan Klaassen. Altijd is ze met hem aan het bakkeleien. Ze draagt een schortje en op haar hoofd heeft zij een luifelmutsje. Mooi is ze niet. 'Ze heb een neus als een boegspriet en een mondje waar wel vijf mud aardappele in kenne', aldus Jan.
- Krokodil: De Europese volkspoppenspeler heeft in zijn vaste set poppen gewoonlijk ook een pop die een dier voorstelt. Meestal is dat een monster met een flinke klapbek.
- Batik (waarvan onder andere 'gebatikt' afgeleid is): Indische methode om weefsel in verschillende figuren te verven. Hierdoor wordt telkens het gedeelte dat niet gekleurd wordt met was bedekt, waardoor de stof – veelal katoen – geen verf kan opnemen. Na het verfbad wordt de was verwijderd. Doordat er kleine barstjes in de was komen, treedt er vaak een soort craquelé-effect op in de meestal kleurrijke doeken.

Het gamelaninstrumentarium

- Gamelanorkest: onmisbaar muzikaal onderdeel bij een traditionele wayangvoorstelling.
- Gamelan: het verwijst zowel naar het muziekgenre als naar het orkest dat gamelanmuziek speelt. Het woord gamelan is afgeleid van 'gamel', een oud-Javaans woord voor handgreep of hamer. De meeste instrumenten van het gamelanorkest zijn slaginstrumenten en die worden bespeeld met speciale hamertjes. Daarnaast bestaat het ensemble uit gongs, trommels, metallofonen en xylofoons, aangevuld met bamboefluiten, snaarinstrumenten en zangstemmen.
- Kjai Paridjata – Heer Levensboom: een zogenoemde dubbele gamelan, bestaande uit een slendro- en een peloggedeelte. Dat wil zeggen dat alle instrumenten in twee versies uitgevoerd zijn: in een slendro- en in een pelogstemming. De gamelan is rond 1800 op bestelling van sultan Pangeran Mangkubono gemaakt voor zijn kraton (Javaans paleis) te Surakarta.
- Gong Ageng: groot, rond instrument waar je op kunt slaan met een vuist, of met een klopper waarvan de slagknop met gevulde stof bekleed is. Na een slag gonst de klank lang in het rond. De gong hangt in een gamelanorkest aan koorden in een rek met meerdere gongs.
- Bonang: keteltrom. Bestaat uit een dubbele rij bronzen en bolvormige trommels met een slagknobbel. De ketels zijn geplaatst in een houten raamwerk. Het instrument wordt als een xylofoon horizontaal bespeeld door middel van twee lange houten stokken. Deze zijn aan het uiteinde omwikkeld met garen.
- Gambang: soort xylofoon. Slaginstrument met houten toetsen die bespeeld worden met twee hamertjes. Dwars op het uiteinde van de houten of hoornen hamerstelen zit een rond schijfje. Deze is aan de smalle zijde omwikkeld met een randje stof.
- Saron: heeft bronzen staven en wordt bespeeld met één houten hamertje.
- Kendang: liggende trommel die aan beide kanten met de hand beslagen wordt.
- Suling (spreek uit: 'soeling'): bamboefluit.
- Calung (spreek uit: 'tjaloeng') of angkloeng: hoort niet bij een gamelanorkest, maar wordt gebruikt bij populaire volksmuziek. Het instrument bestaat uit bamboebuizen die aan een stok hangen. De speler slaat met een hamer op de bamboekokers of schudt ze heen en weer. Omdat de buizen allemaal een andere lengte en dikte hebben, ontstaan er verschillende hoge of lage tonen.

Afbeelding: bonang.

Afbeeldingen: 'Wayang-poerwa-vertooner'. Wayang kulit, Soerabaya. Dalang met speelscherm – kelir, wayanglamp – blencong en gamelanspelers; 'Batikkende vrouwen in de vorstenlanden' (Yogyakarta). Illustraties uit: 'Java. Beelden van volksleven en bedrijf'. Auteur: Emilie van Kerckhoff. Impressum: Scheltema & Holkema's boekhandel (Amsterdam, 1912).

Eten, lezen, spreken, zingen, drinken, geuren en bewegen

- Spekkoek: een cake-achtige lekkernij afkomstig uit Nederlands-Indië. De naam 'spekkoek' is ontstaan doordat de dunne, om en om gekleurde cake-laagjes aan doorregen spek doen denken. Kwee lapis lijkt een beetje op spekkoek en is pudding-achtig. De laagjes hebben felle kleuren.
- Kroepoek oedang: een krokante en luchtige versnapering. Wordt gemaakt van tapioca-meel van de gedroogde cassavewortel en bevat garnaal (oedang). Is ongebakken, dun en hard.
- Ketimoen: komkommer.
- Katjoeng: (kwa)jongen/jongeman – een jongen uit de kampong.
- Katjang: pinda – geroosterde peulvrucht. 'Katjang' werd in Nederland gebruikt als scheldwoord, net als 'Pinda' voor hen die uit Nederlands-Indië kwamen.
- Pisang: (bak)banaan. Ook wel uitdrukking voor een vreemd persoon: 'rare pisang'.
- Pisang soesoe: kleine en zoete banaan. Susu = melk.
- Kopi tubruk of koffie toebroek, koffie(drab) met kokend water. Tubruk: botsing van heet water met gemalen koffie.
- Kopi luwak: kattenkeutelkoffie. Luwak is een civet-katachtige. Deze civetkat eet rauwe rode koffiebesen en poept ze weer uit. Daarna wordt er koffie van gemaakt
- Dandang: ketel van blik waarin in een kegelvormig uitlopend mandje rijst wordt gaar gestoomd. Heeft twee handgrepen.
- Je lah je kripoet – uitdrukking: 'Je lacht je allemaal pretrimpeltjes'. Indo-Maleise uitdrukking, straattaal – Petjoh.
- Soesa: gedoe. Uitdrukking om kleine zorgen en beslommeringen aan te duiden.
- Senang: aangenaam, behaaglijk, prettig.
- Belanda: Nederland(er).
- Blanda: blanke, ook wel 'totok' genoemd.
- Pak (ook wel bapak): vader, waarbij je de 'k' heel kort uitspreekt, waardoor het bijna lijkt alsof je 'pah' zegt. Tevens een gemoedelijke variant voor 'meneer'.
- Mas: aanspreektitel voor een voorname, eerbiedwaardige, respectvolle – adellijke – heer. Tegenwoordig aanspreektitel voor iedere man met wie je op goede voet bent en die jonger is dan jijzelf of even oud.
- Nona: meisje/juffrouw.
- Adoeh: ach. Klachtuitroep, ook wel kreet van bewondering, pijn of schrik.
- Soedah/Sudah: laat maar. Drukt iets uit als 'het hoeft niet meer', 'ik wil er niks meer aan veranderen'.
- Eskies: excuus, neem me niet kwalijk. Uitroep van spijt.

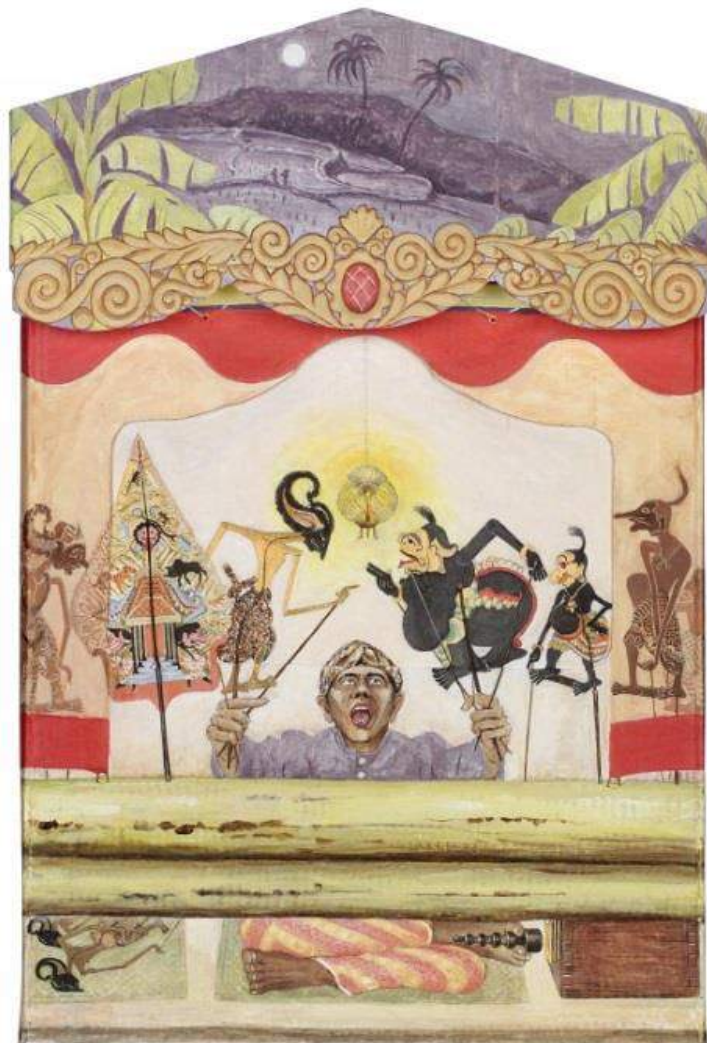
- Kakkies: (blote) voeten.
- Nasi koening/kuning: gele rijst. Wordt gegeten bij feesten, ceremonies en om gasten welkom te heten. De rijst heeft een symbolische betekenis. Het staat voor een berg goud en brengt geluk, welvaart, rijkdom en waardigheid: heilsmaaltijd.
- Banjeren: met enig vertoon heen en weer lopen.
- Branie: (over)moedig, parmantig, of bluffer, opschepper, druktemaker.
- Cium (spreek uit: 'tjioem'): kus/zoen. Het woord 'cium' is een onomatopee (klanknabootsing).
- Selamatan (ook wel geschreven als slamatan of selametan): een heils- of offermaaltijd ter viering van een bijzondere gebeurtenis, zoals een geboorte, besnijdenis, verjaardag, huwelijk, een feestdag of het herdenken van een overledene.
- Lavendel: dwergstruik met geurende paarse bloemen.
- Trassi: bijgerecht met een zeer sterke smaak en geur. Garnalen zijn het belangrijkste bestanddeel. Na een fermentatieproces en toevoeging van o.a. zout, suiker, kruiden en specerijen, wordt de trassi gerijpt/gedroogd tot pasta of samengeperst tot een blok.
- Kruidnagel: gedroogde en gesloten bloemknoppen van de kruidnagelboom. Specerij met een overheersende smaak en geur. Wordt ook gebruikt in Indonesische sigaretten – kreteks.
- Foelie: specerij. Zaadmantel van de muskaatnoot.
- Steranijs: specerij. Heeft een frisse geur en smaak.
- Krontjong-songs: Indonesische muziek, waarin inheemse en westerse elementen vermengd zijn. Het woord 'krontjong' is een onomatopee. Het bootst het geluid na van het getokkel op de vijfsnarige krontjong-gitaar.
- Kampong: dorp. Koloniale uitdrukking. Verzameling woningen in een inheemse/inlandse woonwijk.
- Mahabharata: oud heldendicht uit India. Episodes uit de Mahabharata worden veel in het poppen- en schimmentheater opgevoerd. Niet alleen in India, maar ook in tal van andere Aziatische landen, waaronder Indonesië.
- Ramayana: oud hindoe-epos. De verhalen verbeelden de strijd tussen goed en kwaad en bieden wijze lessen. Zij vormen een belangrijk thema voor het poppen- en schimmentheater in Zuidoost-Azië.
- Pakkie-an: uitdrukking om aan te geven dat je er niets mee te maken hebt; 'dat is niet mijn pakkie-an' betekent 'dat is mijn taak, zorg niet'. 'Pakean' of 'pakaian' is Maleis voor kleding.

- Kassian: jammer, zielig. Maleise uitroep van medelijden.
- Braille: voor blinden ontwikkeld lees- en schrijffabet. Het brailleschrift is ontwikkeld door Louis Braille (1809-1852). Het is gebaseerd op een combinatie van één tot zes voelbare punten. Met deze punten worden letters, cijfers en leestekens gevormd.
- Combischrift: synchroon lopend braille met drukletters (zwartschrift).

Voorwerpen

- Cempala: hardhouten hamertje dat tussen de tenen zit van de dalang, de wayangspeler en tevens de leider van het gamelanorkest. De dalang zit met zijn benen kruislings over elkaar geslagen (kleermakerszit) achter of voor het speelscherm. Hij houdt de cempala tussen de tenen van zijn rechterschoon geklemd en klopt ermee op de kotak wayang (bewaarkist van de poppen) die naast hem staat. Met zijn hamerkloppen leidt de dalang het orkest achter hem. Hij geeft seintjes aan de kendangspeler die de eigenlijke 'dirigent' van het orkest is.
- Sapu lidi: traditionele Indonesische handbezem zonder steel. Wordt ook gebruikt als vliegenmepper, beddengladstrijker en roede.

Afbeeldingen: sapu lidi, handbezem; Poppenspe(e)lpastichetheater. Javaans wayang-kulitspel, schimmen- en stokpoppenspel. Dalang in kleermakerszit met een cempala tussen zijn tenen, een wayanglamp – blenchong, een gunungan geprikt in de liggende en zachte stam van een bananenplant – debog, en de punakawan, waaronder Semar, Nala Gareng en Petruk. Realisatie theatertje: Hetty Paërl (Amsterdam, 2011). Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Poppenspe(e)lmuseum

- Logo Poppenspe(e)lmuseum: in het beeldmerk van het museum is links een oud-Hollandse Jan Klaassen-figuur afgebeeld: hij hanteert een knuppel. Rechts van deze vrolijke nakomeling van de Italiaanse Pulcinella kun je de Javaanse nar Semar ontdekken. Op een ludieke manier – alsof hij zelf als een marionettenspeler de touwtjes in handen wil hebben – wipt hij in het logo met een draad aan zijn hand een letter 'E' uit de naam van het museum. Deze (extra) letter in 'spe(e)l' maakt duidelijk dat het niet alleen een erfgoedinstelling is waar je mag rondkijken, maar dat de bezoekers daar ook vaak de vraag wordt gesteld: 'Zelf eens proberen?' De Jan Klaassen-figuur in het logo verwijst ook naar enkele andere karakteristieke hoofdpersonen uit het tragikomische negentiende-eeuwse (volks)poppentheater, waaronder de Engelse Mr Punch, de Franse Polichinelle en de Duitse Kasperl. Deze komische archetypen houden met hun wonderlijke en herkenbare huiselijke perikelen het publiek als het ware een spiegel voor.

Afbeelding: beeldmerk Poppenspe(e)lmuseum t.b.v. wayangprojecten.
Concept/realisatie: Ad Swier, Elsje Zwart en Otto van der Mieden.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

Zelf eens proberen?

Jan Klaassen, Katrijn en Petruk

Wayangfiguren

1. Waar zijn Jan Klaassen en zijn vrouw Katrijn als wayang-kulitfiguur van gemaakt?

- ☐ Papier [G]
- ☐ Buffelleer [P]

2. Wat is opvallend aan het gezicht van Petruk?

- ☐ Uitstekende neus [E]
- ☐ Flaporen [A]

3. Uit wat voor plantaardig materiaal bestaat de gevlochten Petrukfiguur?

- ☐ Rijststro [T]
- ☐ Maisbladeren [R]

4. Waar is de kop van een wayang-golekpop van gemaakt?

- ☐ Papier-maché [E]
- ☐ Hout [R]

5. Wat voor vorm heeft een gunungan?

- ☐ Bladvorm [U]
- ☐ Rechthoek [N]

6. Hoe groot is het houten Javaanse leeuwenmasker?

- ☐ Doorsnee van een gebakken ei [G]
- ☐ Groter dan een mensenhoofd [K]

Het juiste antwoord

Achter elkaar gezet vormen de letters achter de juiste antwoorden de naam van een van de zonen van de Javaanse clown Semar.

Afbeelding: Petruk, wayang-kulitfiguur gemaakt van gevlochten rijststro. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Zelf eens proberen?

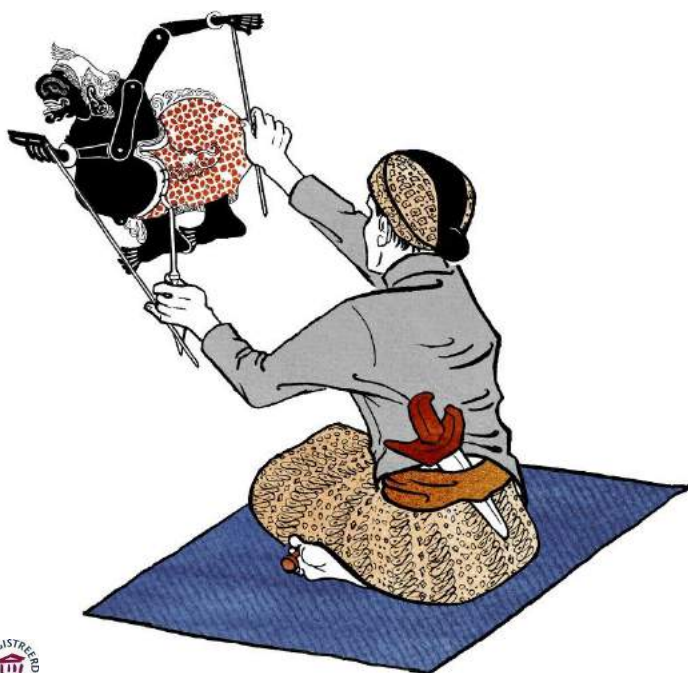
Wayang, blenchong en buffelbellen

Wayangvoorstelling en voorwerpen

1. Wat is het steeds terugkerende motief in het pak van de dalang?
 - ☐ Ruitpatroon [S]
 - ☐ Vierkant [R]
2. Van wat voor soort materiaal is de wayanglamp (blenchong) gemaakt?
 - ☐ Messing [E]
 - ☐ Rubber [I]
3. Wat is een sapu lidi?
 - ☐ Stoffer en blik [J]
 - ☐ Handbezem zonder steel [M]
4. Wat voor afbeelding is te zien op de plank met houtsnijwerk in reliëf?
 - ☐ Wayang-kulitpop [A]
 - ☐ Bloem [S]
5. Binnen in de twee beschilderde buffelbellen met afbeeldingen van wayangfiguren zitten klepels. Hoeveel klepels hebben de houten bellen?
 - ☐ Drie en vier [R]
 - ☐ Een en twee [T]

Het juiste antwoord

Achter elkaar gezet vormen de letters
achter de juiste antwoorden de naam
van een Javaanse clown.

Afbeelding: dalang met Semar.
Illustratie: Elsje Zwart.

Zelf eens proberen?

Gongs en keteltrommels

Gamelan

1. In wat voor frame zijn de grote gongs bevestigd in een gamelanorkest?
 - ☐ Houten geraamte [K]
 - ☐ Metalen houder [S]
2. Wat voor materiaal zit er rondom de slaghamers voor de hangende gongs?
 - ☐ Textiel [A]
 - ☐ Papier [U]
3. De klankstaven van de gambang zijn gemaakt van?
 - ☐ Metaal [L]
 - ☐ Hout [N]
4. De bonang bestaat uit een dubbele rij keteltrommels en wordt, als een xylofoon, horizontaal bespeeld met twee lange houten stokken. Waarmee zijn de uiteinden daarvan omwikkeld?
 - ☐ Stof [I]
 - ☐ Garen [C]
5. Wat voor uitgesneden vorm is er verwerkt in de twee schuin opstaande zijkanten van de bonang?
 - ☐ Bloemmotief [I]
 - ☐ Sterpatroon [N]
6. De saron ziet eruit als een xylofoon en wordt bespeeld met hamertjes. Waar zijn de klankstaven van gemaakt?
 - ☐ Brons [L]
 - ☐ Plastic [G]

Het juiste antwoord

Achter elkaar gezet vormen de letters achter de juiste antwoorden de naam van een slim dwerghertje.

Afbeelding: Kancil, wayang-kulitfiguur. Realisatie: Ledjar Subroto. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Zelf eens proberen?

Spekkoek, kroepoek en koffie toeboek

Eten, lezen, spreken, zingen, drinken, geuren en bewegen

1. Waar ruikt spekkoek naar?

- ☐ Kruidnagel en kaneel [K]
- ☐ Chocola en vanille [P]

2. Waar smaakt kroepoek oedang naar?

- ☐ Garnaal [A]
- ☐ Haring [O]

3. Wat is kopi tubruk (koffie toeboek)?

- ☐ Gemberthee [E]
- ☐ Gemalen koffiebonen met heet water [I]

4. Wat is kopi luwak?

- ☐ Kattenkeutelkoffie [N]
- ☐ Anijskoffie [P]

Het juiste antwoord

Achter elkaar gezet vormen de letters
achter de juiste antwoorden de naam
van een gebatikte heupdoek.

Afbeelding: Petruk, wayang-golekfiguur met heupdoek. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Zelf eens proberen?

De juiste antwoorden

Wayangfiguren

Het juiste antwoord: Petruk

1. Buffelleer
2. Uitstekende neus
3. Rijststro
4. Hout
5. Bladvorm
6. Groter dan een mensenhoofd

Wayangvoorstelling en voorwerpen

Het juiste antwoord: Semar

1. Ruitpatroon
2. Messing
3. Handbezem zonder steel
4. Wayang-kulitpop
5. Drie en vier

Gamelan

Het juiste antwoord: Kancil

1. Houten geraamte
2. Textiel
3. Hout
4. Garen
5. Bloemmotief
6. Brons

Eten, lezen, spreken, zingen, drinken, geuren en bewegen

Het juiste antwoord: Kain

1. Kruidnagel en kaneel
2. Garnaal
3. Gemalen koffiebonen met heet water
4. Kattenkeutelkoffie

Afbeelding: Javaans monster, wayang topeng. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Literatuur

Aanbevolen documenten wayang en braille

Hyperlinks

'De Javaanse gamelan', zie: <https://www.yumpu.com/nl/document/read/17674719/de-javaanse-gamelan-gamelan-group-marsudi-raras>

'Kjai Paridjata' ('Heer levensboom') – gamelaninstrumentarium, zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/gamelanNusantara.pdf>

Lesbrief 'Wayang en Indonesië', zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/lesbrief.pdf>

Filmfragmenten voor en achter het speelscherm, optreden, liedjes, teksten en documentaires, zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/wayangmultimedia.pdf>

Semar-Noto Soeroto, zie: <http://www.poppenspelmuseum.nl/nl/lemmas/semar.html> en <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Pdf/pamflet145.pdf>

Wayangwebsite, zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>

Projectbeschrijving 'Je lah je kripoet', zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Jelahjekripoet.pdf>.

'De cium van Katrijn' – tekst en verantwoording, zie: <https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/cium.pdf>.

'De cium van Katrijn': Nederlands-Indisch poppentheater-audioboek, zie: <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/cium.html>

'Poppentheatertrui: Jan Klaassen/Kasper, knuppel, krokodil', zie <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Doepak287a.pdf>

Engelstalige informatie wayang- en gamelanproject, zie. <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/ciumenglish.pdf>

'Op weg naar braille – Braille Dots' en informatie over braille, zie: <https://brailledots.nl/projecten/ontwerp-van-het-boek-op-weg-naar-braille> en <https://www.eduvip.nl/braille-op-een-brailleleesregel/>

Afbeelding: spekkoeke etende en winden latende Semar. Wayang-kulitfiguur. Illustratie: Elsje Zwart.

Doelstelling Poppenspe(e)lmuseum

Het Poppenspe(e)lmuseum – opgericht in 1984 – is een erfgoedinstelling voor en over het (volks)poppentheater, waarin verschillende poppenspeltechnieken en -stromingen vertegenwoordigd zijn. Een plek waar een rijk en divers overzicht van de geschiedenis en de hedendaagse ontwikkelingen van het (inter)nationale poppen-, schimmen-, figuren-, object-, papieren en beeldend theater gegeven wordt. In dit narratieve museum staat het verhaal centraal en speelt de collectie een ondersteunende rol. Het museum archiveert en actualiseert het verleden, volgt het heden en heeft oog voor culturele diversiteit.

Het museum streeft ernaar toegankelijk te zijn voor iedereen, ongeacht beperkingen, leeftijd, gender en achtergrond. In het kader van de ratificatie (2016) van het VN-verdrag over gelijkwaardigheid voor mensen met een beperking voelt ook het Poppenspe(e)lmuseum – als enige openbaar toegankelijke erfgoedinstelling op poppentheatergebied in Nederland en een geregistreerd museum – zich verplicht ook blinden en slechthorenden kennis te laten maken met het internationale poppentheater.

Door bijzondere exposities, braille- en grootletterteksten, tactiele afbeeldingen en 'aanraakbare' poppentheaterfiguren en objecten kunnen ook visueel beperkten met hun eventuele begeleiders op een positieve, recreatieve en bijzondere wijze in aanraking komen met het fenomeen poppentheater in de ruimste zin van het woord.

Afbeelding: gunungan, een wayangrekwisiet, gemaakt van leer van een karbouw/waterbuffel. Op deze zeer bijzondere gunungan is een dalang in kleermakerszit te zien. Met zijn rechterhand steekt hij Kancil omhoog, het pientere dwergheertje. In zijn linkerhand heeft hij een gunungan. Boven zijn hoofd hangt een wayanglamp – blenchong. Op de deksel van de wayangkist – de kotak wayang – zijn een eend en een olifant te ontdekken. Maker: Ledjar Subroto – Yogyakarta. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Gamelan

Afbeelding: gongs van een gamelanorkest en een doos met illustraties van gamelaninstrumenten.
Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Wayang kulit

Afbeeldingen: het maken van een wayang-kulitfiguur van buffelleer; oud-Hollandse Jan Klaassen met een Javaans snorretje en zijn vrouw Katrijn. Zij draagt een luifelmutsje en een schortje. Jan heeft een naar voren stekende puntmuts op zijn hoofd en in zijn hand een speer. Realisatie wayang-kulitfiguren: Ledjar Subroto (Yogyakarta). Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Handpoppen

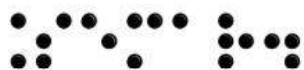

Afbeelding voor zwelpapier: Jan Klaassen, knuppel en krokodil met tekst in braille en zwartschrift. Illustratie: Elsje Zwart.

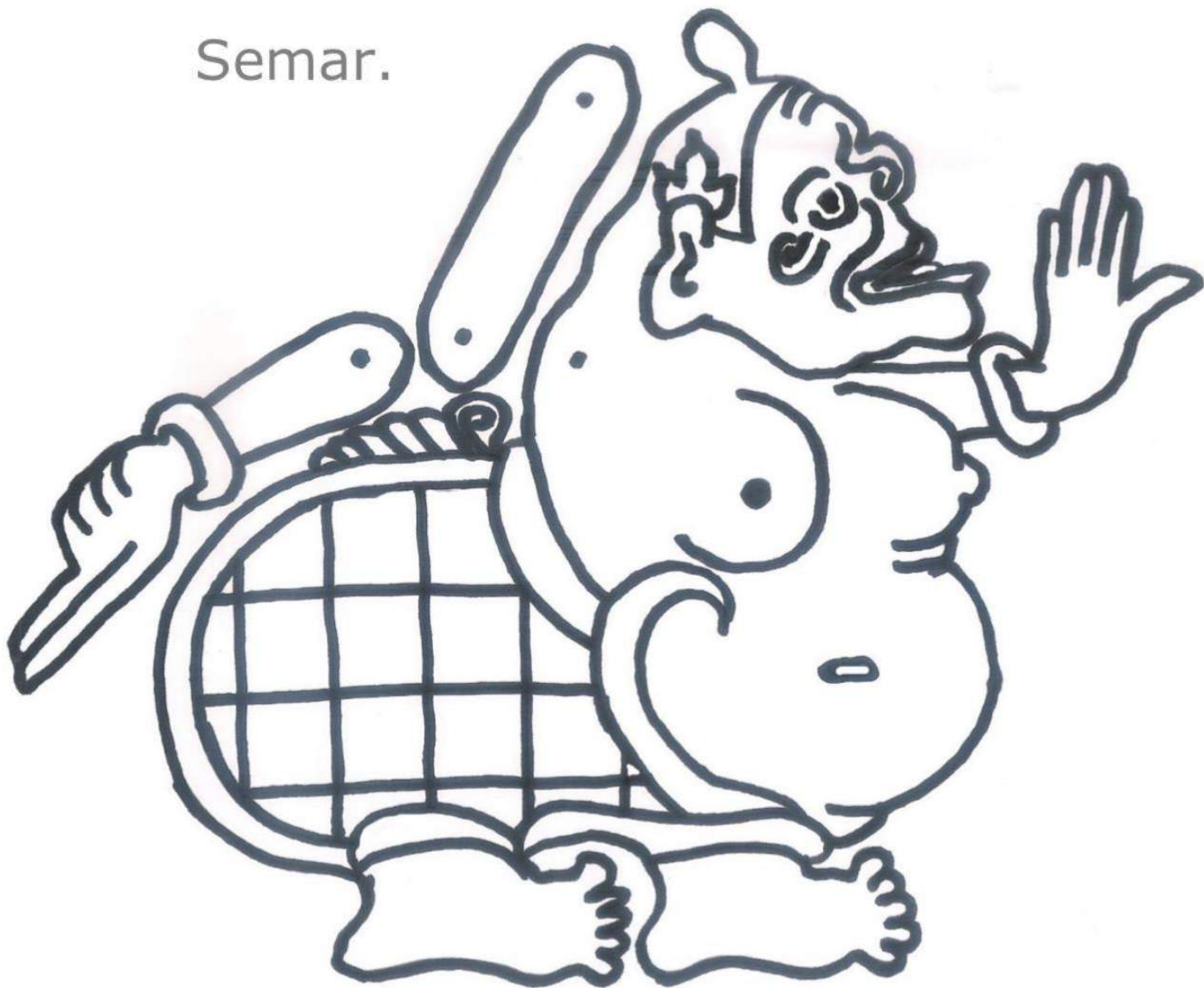

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

Wayang kulit – Semar

Semar.

Afbeelding voor zwelpapier: Semar, Wayang kulit. Tekst in braille en zwartschrift. Illustratie: Gitte Clemens.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

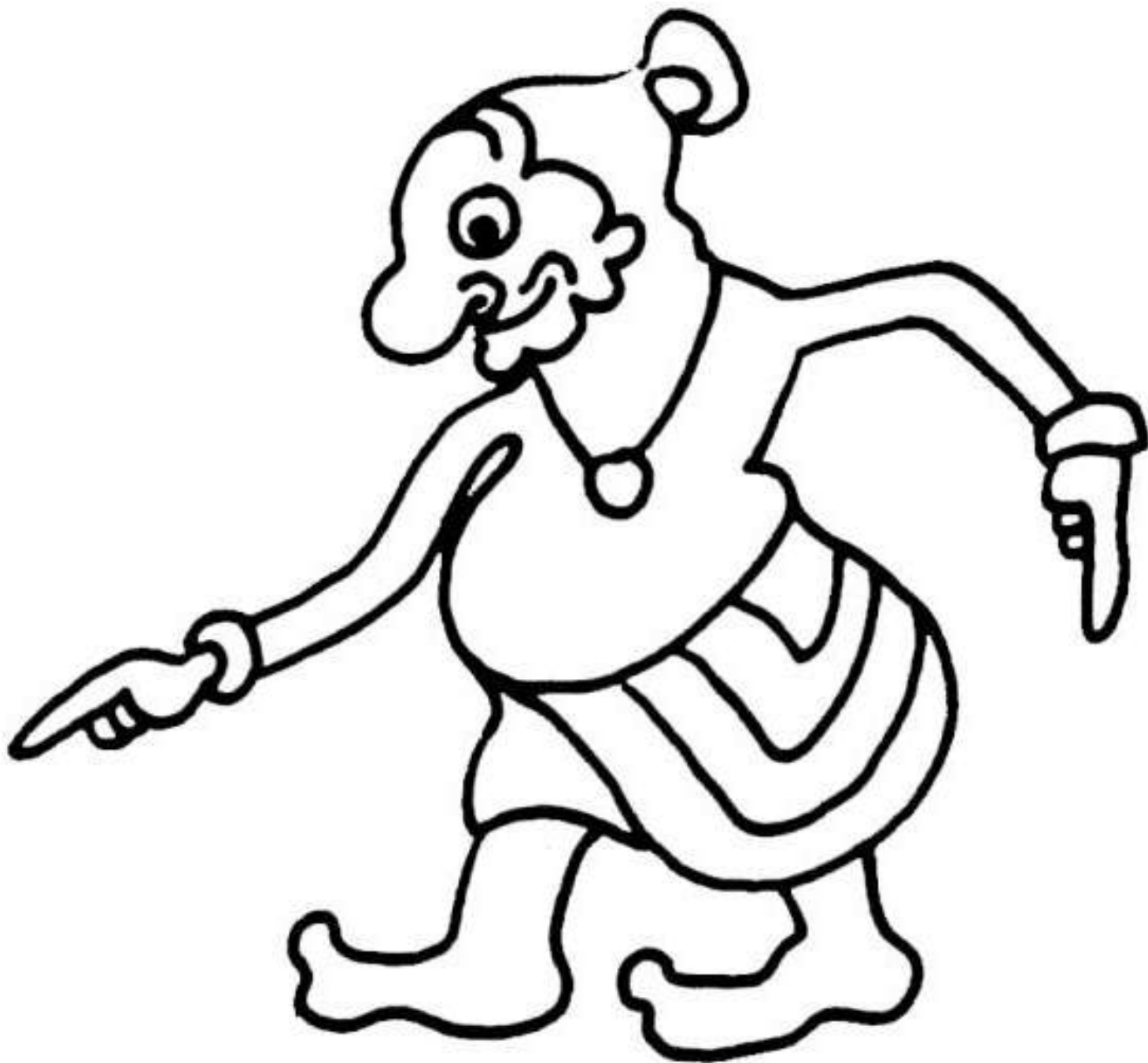
Wayang kulit – Petruk

Afbeelding voor zwelpapier: Petruk, zoon van Semar – Wayang kulit. Illustratie: Ledjar Subroto.

Wayang kulit – Nala Gareng

Afbeelding voor zwelpapier: Nala Gareng, zoon van Semar – Wayang kulit. Illustratie: Ledjar Subroto.

Wayang kulit – Bagong

Afbeelding: Bagong verkleed als vrouw. Hij is de zoon van Semar. Maker van de wayang-kulitfiguur: Ledjar Subroto

Wayang kulit, punakawan (clowns) – drie voelbare puzzelfiguren

Drie tactiele wayang-kultipuzzelfiguren. Afbeeldingen o.a. op zwelpapier: Garuda, Nala Gareng en Petruk.

Wayang kulit, Jan Klaassen –Joged Sarapada

Afbeelding: mechanisch bewegende en dansende (Sarapada) oud-Hollandse Jan Klaassen als een soort trekkop (Pantin). Maker van de wayang-kulitfiguur: Ledjar Subroto, Indonesische dalang en poppenspeler – Yogyakarta. Concept: Otto van der Mieden. Collectie: Poppenspe(e)lmuseum.

Tactiel narrenpak

Afbeelding: Poppenspe(e)lmuseumdirecteur en -conservator 'Pak' Otto van der Mieden in voelbaar narrenpak met ruitmotieven. Realisatie: Sabine Staartjes. Foto: Henri van der Beek.

Tactiele trui met Jan Klaassen, een happende krokodil en een knuppel

Afbeelding: Poppenspe(e)lmuseumdirecteur en -conservator Otto van der Mieden in een voelbare en veelkleurige poppen-theatertrui met een afbeelding van een traditionele oud-Hollandse poppenkastscène. Realisatie: Wolwinkel De Breifiets, Ellen Buijvoets. Inspiratiebron: illustratie van Elsje Zwart. Foto: Vakfoto van der Beek.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
 Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

Dalang met Petruk en Bagong

Afbeelding: Poppenspe(e)lmuseumdirecteur en -conservator Otto van der Mieden als dalang (wayang-kulitspeler) met twee punakawan (clownfiguren). Otto draagt een beskap, een Javaans jasje met afbeeldingen van wayang-kulitfiguren. Op zijn hoofd heeft hij een blangkon, een traditioneel Javaans hoofddeksel. Links: Petruk. Rechts: Bagong.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
 Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

Semar de potsenmaker

Semar

"Ik ben Semar, de potsenmaker, de trouwe
dienaar van mijn Heer!

Ik heb mijn held tot in het hevigst van het
strijdgewoel gevolgd; ik ben zijn wonden
tot medicijn en zijn eenige hoop in zijn
diepste verslagenheid.

Mijn zotheden rollen uit mij als noten uit een
oude mand met gaten; ik strooi kwinkslagen
en grollen om mij heen als rijstkorrels, die
stromen uit een versleten zak.

Gij allen: hurkende en staande toeschouwers,
die uren aanéén luistert naar het verhaal
van den Dalang!

Vraagt uzelfen, waarom mijn dwaasheden
uw onbewogen gelaat plotseling doen
glanzen en de luide uitbundigheid
van uw schaterlach de gamelan
overstemt."

Afbeelding: De potsenmaker Semar, wayang kulit. Gedicht (fragment)
uit: 'Wayang-liederen'. Auteur: Noto Soeroto. Impressum: Adi-Poestaka
(’s-Gravenhage, 1931). Illustratie: Elsje Zwart.

De cium van Katrijn

Een Nederlands-Indisch voelboekje met Katrijn en Jan Klaassen,
en de punakwan Semar, Nala Gareng, Bagong en Petruk

Adoeh –
Jan Klaassen,
branie Jan,
trouw je
met mij,
met je
Hollandse
poppenkast
en je bel en
je knuppel
opzij?

Kassian –
Katrijntje,
mijn klompen
zijn kwijt,
en op blote
kakkies
banjeren
geeft
trouwen
veel spijt.

Adoeh – Semar,
pak Semar,
trouw je
met mij,
met je
bolle billen,
je kuifje
en je armpje
opzij?

Adoeh – Katrijntje,
adoeh, dat is niet
mijn pakkie-an.
Als ik je zie,
voel ik me
niet senang.

Adoeh –
Nala Gareng,
trouw je
met mij,
met je
uitgezakte
buikje, jouw
pisang-soesoe-
neus en je
beentje
opzij?

Adoeh – Katrijntje,
adoeh, maar
zoals je ziet,
met zo'n
uiterlijk
gaat trouwen
toch niet!

Adoeh – Bagong,
mijn lieve Javaanse
vriend,
wil jij nasi koening
voor mij maken,
dat als selamatan
dient?

Eskies – Katrijntje,
ach wat een pech,
ik wil wel voor je
koken, maar mijn
dandang is weg.

Adoeh – Petruk,
pietere Petruk,
trouw je met
mij,
met je neus
als een ketimoen
en je sapu lidi
opzij?

Adoeh – Katrijntje,
adoeh, dat
geeft alleen
maar soesa.
Trouw toch
katjoeng Jan.
Dat is een
echte Belanda.

Adoeh – Katrijntje,
nona Katrijn,
trouw je met
mij,
met je gebatikte
sarong, je mutsje
en je mattenklopper
opzij?

Soedah, zegt
Katrijntje,
laten we
dat nu maar
doen.
Ze omhelst
mas Jan innig,
en geeft hem
een cium.

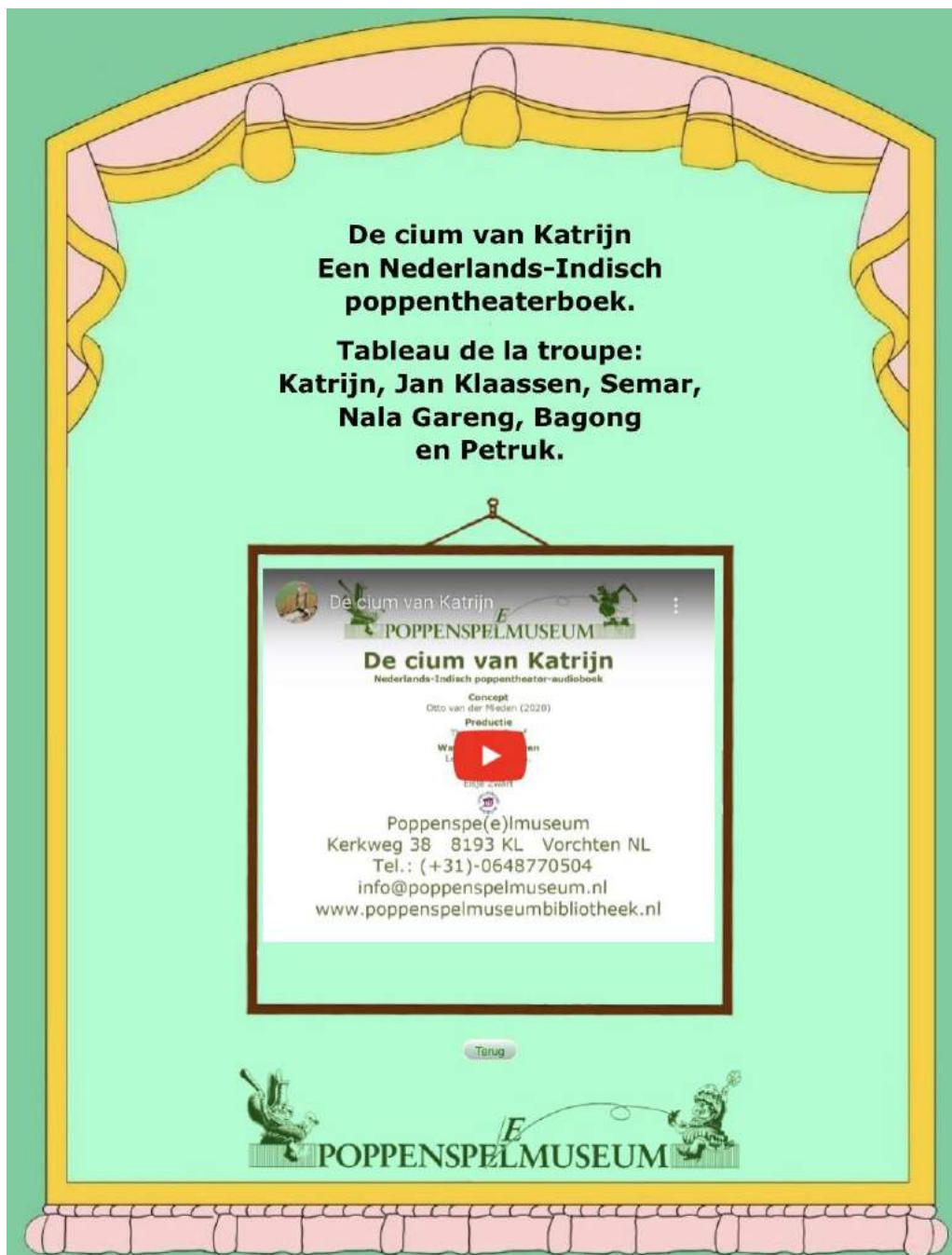
Muziek: Krontjongband, Indische club – Amsterdam. LIEF INDIE (ca. 1930).
Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=0KdCo50nQAY> (3.04 min.) en
<https://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Jelajjekriapoet.pdf>.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

De cium van Katrijn

Een Nederlands-Indisch voelboekje met Katrijn en Jan Klaassen,
en de punakwan Semar, Nala Gareng, Bagong en Petruk

Afbeelding: screenshot webpagina: video 'De cium van Katrijn'.

Zie: <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/cium.html>.

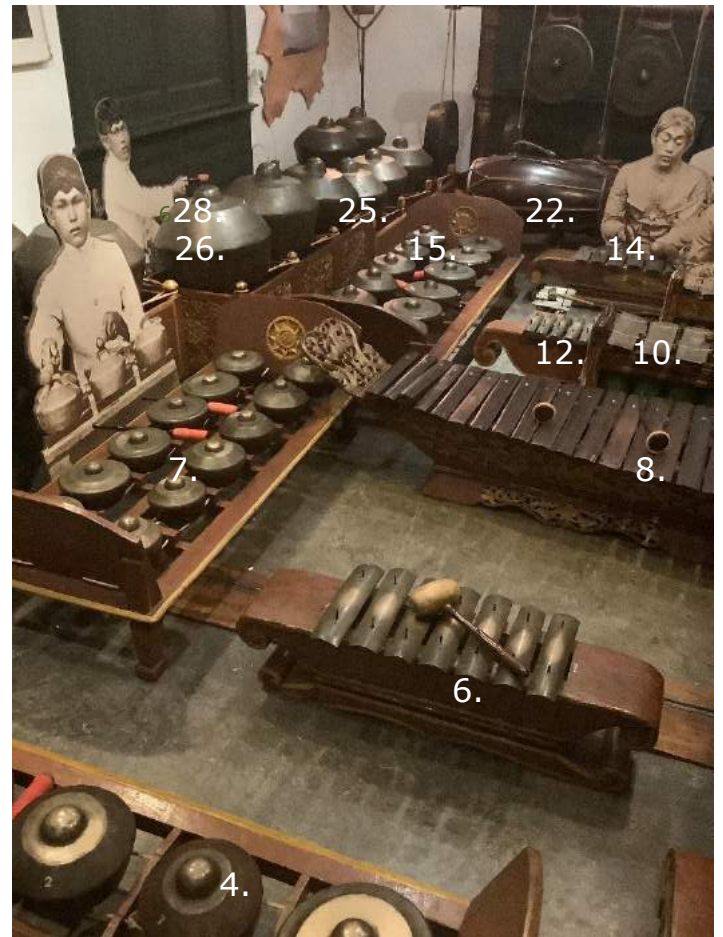
Heer levensboom

Gamelan-instrumentarium 'Kjai Paridjata'

1. Gambang - pelog
2. Bonang barung - pelog
3. Slenthem - pelog
4. Bonang panerus - pelog
5. Saron - slendro
6. Saron - pelog
7. Bonang panerus - slendro
8. Gambang - slendro
9. Demung - slendro
10. Slenthem - slendro
11. Gender barung - slendro
12. Peking - slendro
13. Peking - pelog
14. Demung - pelog

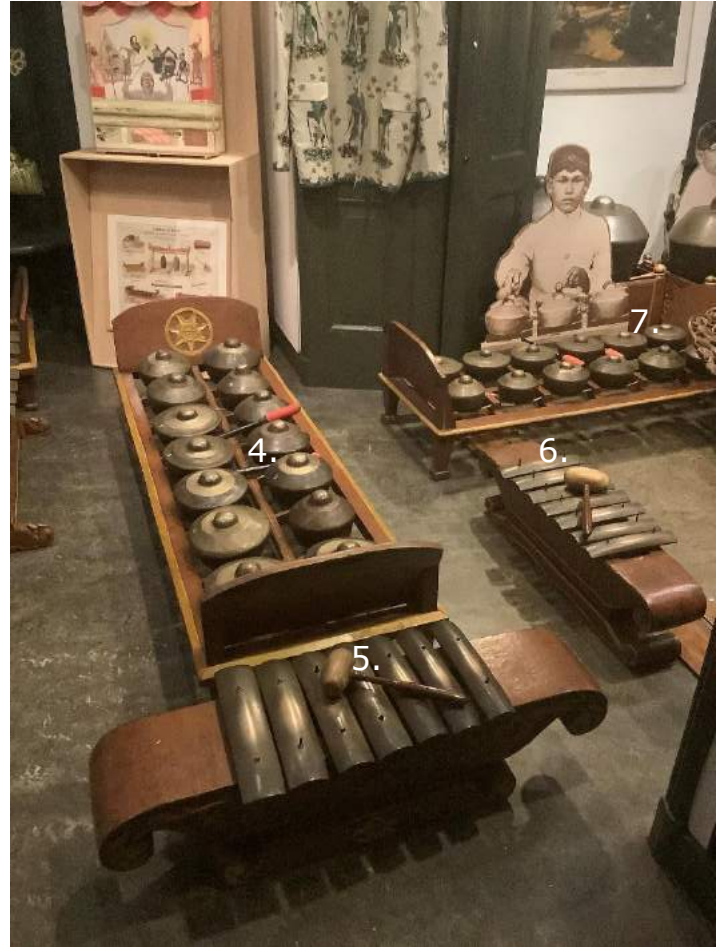

15. Bonang barung - slendro
16. Gender barung - pelog
17. Gender panerus - pelog
18. Slenthem - pelog
19. Rebab
20. Kendhang cibion
21. Kendhang
22. Kendhang
23. Gong ageng
24. Kenong
25. Kenong
26. Kenong
27. Kenong
28. Kethuk

Heer levensboom

Gamelan-instrumentarium: Kjai Paridjata

Heer levensboom

Gamelan-instrumentarium: Kjai Paridjata

Met dank aan

Vrienden van het Poppenspe(e)lmuseum
Friends of the Dutch Puppetry Museum

KITLV

Vereniging KITLV

Elsje Plantema – gamelan ensemble Widosari
Birgit Tomesen – creatief atelier 10 x tien
Rosa Mol – designer, artist en researcher
Ellen Buijvoets – Wolwinkel De Breifiets
Edith Baartmans-Otten – Tante Toetie
Studio Sabine Staartjes

KICKSTART
CULTUUR
FONDS

VSBfonds,
iedereen doet mee

ZABAWAS

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS

Ministerie van
Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

M
mondriaan
fonds

provincie
Gelderland

FONDS
PODIUM
KUNSTEN
PERFORMING
ARTS FUND NL

PBC Gelderland
Het Mijndershuis Fonds

Afbeeldingen links en rechts: uitgesneden en gespleten bamboestengel. Dubbele verbindingskern waartussen een buffel-
lederen wayang-kultifiguur – van top tot teen – wordt vastgezet aan de voor- en achterzijde. Het onderste, dikke en
puntige gedeelte is het handvat. De dalang (wayang-kultispeler) prikt de handgreep van de figuur die niet in actie is
– of als deze met beide armen moet bewegen – in de zachte en liggende stam van een pisang-/bananenplant (debog).
Deze bevindt zich horizontaal onder het wayangscherm (kelir). De debog is vaak langer dan de breedte van het speel-
scherm. In beide uitstekende gedeelten worden de figuren die niet ten tonele verschijnen, geplaatst. Ze zijn als het
ware de toehoorders/figuranten.

Poppenspe(e)lmuseum Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum (ANBI)
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel./Tél.: +31(0)578 - 56 02 39 Info: +31(0)578 - 63 13 29
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/Wayang.aspx>
info@poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs
<http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/blinden.aspx>
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2